

och äro beskrivna av honom. En av dem (G 136) är såsom nämnt sedermera förkommen; de övriga förvaras numera i Gotlands Fornsal.

C. G. Hilfeling, som år 1801 besökte Sjonhem under sin tredje gotländska resa, har där återfunnit G 134 (på kyrkogården »Söder om kyrkan») och G 137 (»På norra sidan tätt invid Altaret»). Däremot kunde han egendomligt nog ej finna G 135, »huru mycket den eftersöktes». Icke heller fann han G 136.

N. J. Ekdahl omtalar i sin reseberättelse år 1826 G 134 och 137.

I *Kyrkoinventarium* 1830 finns endast en sten med runor omnämnd, nämligen G 134 (»På Kyrkogården ... lutad mot södra kyrkmuren»).

Efter Wallins och Hilfelings läsningar finnas inskrifterna upptagna i Liljegrens *Runurkunder*: L 1592–94 (»Tre tillsammans hörande stenar») och L 1645, och därifrån hos Carl Säve (1859): S 89–92. Säve har år 1852 återfunnit och granskat G 134, 135 och 137, däremot icke G 136. P. A. Säve har ritat av samma tre stenar; den fjärde (G 136) omtalar han icke.

De båda runstenarna G 134 och 135 överlämnades år 1895 såsom deposition till förvaring i Gotlands Fornsal. Gravhällen G 137 infördes till forn salen år 1909.

Sockennamnet Sjonhem förekommer på en runristad sten från Mulde i Frøjels sn (S 137): **siaunaim**.

134. Sjonhems kyrka. Nu i Gotlands Fornsal.

Pl. 82, 83.

Litteratur: L 1592, S 89. G. Wallin, *Runographia Gothlandica* (1751), s. 147 (Nr XVI B); N. R. Broeman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 150, 179; C. G. Hilfeling, *Resejournal* 1801 (F m 57: 10), s. 114 (med Tab. 38); N. H. Sjöborg, *Samlingar för Nordens fornälskare* 2 (1824), s. 57 (med Pl. 59, fig. 229); E. G. Geijer, *Svea Rikes häfder* (1825; i: *Samlade skrifter* 4, 1926, s. 97 not); N. J. Ekdahl, *Resa på Gotland* 1826 (ATA), s. 5, 30; E. S. Bring, *Om valfarterna och korstågen från Skandinavien till Heliga landet* (1827), s. 145; *Kyrkoinventarium* 1830 (ATA); P. A. Säve, *Reseberättelse* 1852 (ATA) nr 4; C. Säve, brev till P. A. Säve ^{11/5} 1852 (hs R 623: 5 i UUB, s. 499), *Gutniska urkunder* (1859), s. XXXVII; G. Stephens, *Old Northern Runic Monuments* 2 (1867–68), s. 778, 935, 3 (1884), s. 265, 287; S. Bugge, *Tolkning af runeindskriften på Rökstenen* (i *ATS* 5, 1878), s. 25, *Runverser* (i *ATS* 10: 1, 1887–91), s. 48, 70, 122; E. Brate, *Runverser* (i *ATS* 10: 1), s. 359, *Sverges runinskrifter* (1922), s. 112; H. Hildebrand i *VHAAkad:s Månadsblad* 1887, s. 183 f.; A. Kock i *ANF* 15 (1899), s. 325; H. Pipping, *Runinskrifter undersökta år 1902* (ATA), nr 18, *Om runinskrifterna på de nyfunna Ardre-stenarna* (1901), s. 57 f., 66; F. Nordin, *Till frågan om de gotländska bildstenarnas utvecklingsformer* (i: *Studier tillägnade O. Montelius*, 1903), s. 153 (med fig. 9); A. Noreen, *Altschwedische Grammatik* (1904), s. 495; O. Montelius, *Svenska runstenar om färder österut* (i: *Fornvännen* 1914), s. 95, 121; O. v. Friesen, *Anteckningar* 1924 (UUB); F. Plutzar, *Die Ornamentik der Runensteine* (1924), s. 84, 105; S. Lindqvist, *Gotlands bildstenar* (i: *Rig* 1933), s. 98 (med fig. 1), *Gotlands Bildsteine* 1 (1941), s. 52 f., 95, 104, 2 (1942), s. 111, *Bildstenarna i forn salen* (i: *Gotländskt arkiv* 14, 1942), s. 16, 24; *Danmarks Runeindskrifter. Text* (1942), sp. 922 anm. 14; S. B. F. Jansson, *Gotlands runinskrifter* (i: *Boken om Gotland* 1, 1945), s. 147, 149 f.; *Sveriges kyrkor: Gotland Bd 4: 3* (1952), s. 317 f.; A. Ruprecht, *Die ausgehende Wikingerzeit* (1958; *Palaestra Bd 224*), s. 164 (nr 192).

Äldre avbildningar: Hilfeling, teckning (F m 57: 11, Tab. 38); N. H. Sjöborg a. a. Pl. 59, fig. 229 (även i Liljegren, *Fullständig Bautil*: L 1592); teckning av okänd i Liljegren, *Fullständig Bautil*: L 1592; P. A. Säve, teckning a. a. nr 4 (ATA); H. Pipping foto 1902, utan och med ifyllning av ristningen (ATA); S. Söderberg, teckning (ATA); R. Haglund, klichétryck (ATA); S. Söderberg foto (ATA); F. Braun foto 1911 (ATA); O. v. Friesen o. J. W. Hamner foto 1922 (ATA); O. Sörling, teckning (i Lindqvist a. a. 2, fig. 484); H. Faith-Ell foto 1937 (ATA; i Lindqvist a. a. 1, fig. 146); foto i *Rig* 1933, s. 99.

Runsten med bildstensform. Den står numera uppställd i Gotlands Fornsal, monumenthallen.

Runstenen är första gången omtalad av biskop G. Wallin i andra delen av hans *Runographia Gothlandica* (1751). Den fanns då på kyrkogården (»in Cœmeterio»); enligt senare uppgifter »Söder om kyrkan» (Hilfeling), »På en sten stödd mot södra muren» (Ekdahl), »På kyrkogården står en sten lutad mot södra kyrkmuren» (*Kyrkoinventarium* 1830). Den flyttades sedan in i kyrkan. »Nu löst uppställd i den tillslutna s. stordörren inne uti högkyrkan» (P. A. Säve 1852). Den överlämnades år 1895 genom lektor M. Klintbergs försorg som deposition från Sjonhems församling till Gotlands Fornsal (inv.-nr B 1061).

Ljusgrå kalksten. Höjd 1,67 m, bredd nedtill 1,06 m, upptill vid »huvudets» nedre kant 0,88 m, över »halsen» 0,76 m. Tjocklek (högst) 14 cm. Runbandets bredd 7–8 cm.

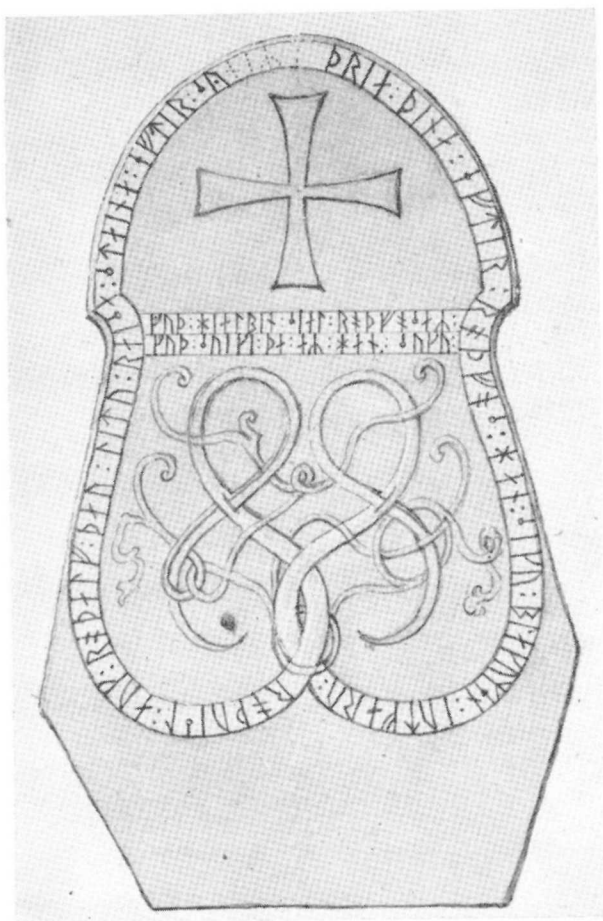

Fig. 108. G 134. Sjunhems kyrka. Efter teckning av
C. G. Hilfeling.

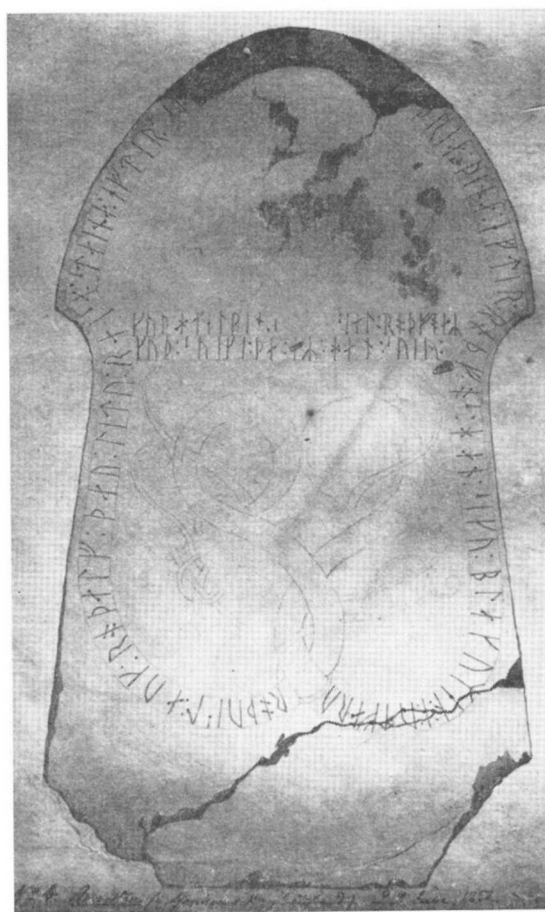

Fig. 109. G 134. Sjunhems kyrka. Efter teckning av
P. A. Säve.

Runstenen har den från äldre bildstenar övertagna formen, med en rundad överdel (huvudet), skild från den större underdelen (fotstycket, bålen) genom den smalare halsen (se Lindqvist a. a. 1, s. 52 f.).

Stenens framsida har varit mycket omsorgsfullt släthuggen. Numera är ytan skadad genom vittring, möjligen också genom tramp. Upptill har en del ristning gått förlorad, såväl av runslingan överst som av korset nedanför. Nedtill går en spricka, som avskiljer ett stycke av foten t. h., dock utan förlust av skrift. Den finns tydligt markerad på P. A. Säves teckning 1852 (däremot icke på Hilfelings teckning 1801). Ornamentiken i nedre fältet är mera sliten än själva runslingorna; den förefaller ha varit grundare huggen. I stort sett måste stenen betecknas som väl bevarad och ristningen tydlig.

Stenens yta är genom två vågräta, raka inskriftsband tvärs över halsen indelad i två fält. Det övre fältet upptages av ett kors av en typ som är rätt vanlig på bl. a. uppländska och sörmländska runstenar, s. k. hjulkors (Plutzar fig. 19 n, p). Nedtill äro inskriftsbandets båda ändar inböjda mot mitten och upplösta i en ornamental djuornamentik, som på ett ypperligt sätt fyller det nedre fältet. Bildstenarnas sagovärld har blivit ersatt av korset och av ren ornamentik, i sin art mycket skickligt och dekorativt. Förändringen är ett uttryck för den djupgående omdaning av tro och kultur, som har skett under 1000-talet.

De båda huvudmotiven i stenarnas utsmyckning, korset och drakslingan, möta i exakt samma former på Upplands runstenar. Det är strängt taget samma stil, i två olika variationer, framför allt på grund av det olika stenmaterialet, den hårda graniten, som fordrade anpassning efter stenblockens naturgivna former, och den mjukare kalkstenen, som lät sig formas efter traditionella mönster.

Inskriftens runor äro de under den yngre vikingatiden vanliga, s. k. danska runorna. **s**-runan har dock formen **ʀ**. **o**-runan har formen **ᚩ** (6 ggr), d.v.s. bistavarna gå nedåt höger. **b**-runan har formen **ᚷ** (2 ggr), d.v.s. bistaven bildar en sammanhängande linje, som på mitten ej går in till huvudstaven. Skiljetecken är **:**.

Runorna äro punktornerade, d.v.s. försedda med runda borrhål i alla fria ändar (**a**, **n**, **o**, **h**, **l**, **t**, **s**). Punkterna äro dock små, i flera fall osäkra. Punkterna i stungna runor (r. 35, 51, 75, 89 **e**, 41 **y**) äro däremot mycket djupa.

Inskriften är i stort sett väl bevarad och tydlig.

Inskrift:

roþuisl : auk : roþalf : þau : litu : raisa : staina : eftir : sy - ... þria : þina : eftir : roþfos :
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

han : siku : blakumen : i : utfaru
 65 70 75 80

kup : hielbin : sial : roþfoar
 85 90 95 100

kup : suiki : þa : ar : han : suiu :
 105 110 115 120

»Rodvisl och Rodälv de läto resa stenarna efter (sina) tre söner. Denna efter Rodfos. Honom sveko valacker på utfärden.

Gud hjälpe Rodfos' själ.

Gud svike dem, som sveko honom.»

Till läsningen: Intet skiljetecken vid inskriftens början, ej heller efter 83 **u** vid slutet av rambandets inskrift. 21 **i** är ej stunget. 35 **e** är säkert stunget; likaså 51 **e**. Bistaven i 41 **y** är skadad, endast nedre tredjedelen är bevarad; runan är tydligt stungen. Av följande runa finns endast nedersta delen kvar. Mellan 41 **y** och 43 **þ** har på den skadade toppytan funnits plats för **ni : sina :**, d.v.s. 6 runor och 2 skiljetecken. 43 **þ** är skadat upptill. 65–68 **siku** är tydligt; ett **u** är sålunda överhoppat efter 65 **s**. 75 **e** är stunget. En spricka i stenen går över runslingan mellan 74 **m** och 81 **a**; den har skadat v. bistaven i 76 **n** och nedre punkten i skiljetecknet efter 77 **i**. — Intet skiljetecken finns vid övre inskriftsradens början och slut, d.v.s. framför 84 **k** och efter 104 **r**. 84 **k** och 105 **k** äro icke stungna. 89 **e** är tydligt stunget. Nedre delen av 91 **b** är något skadat, varigenom runan kommit att likna ett **r**. Endast nedre punkten i skiljetecknet efter 93 **n** är bevarad. Mellan detta skiljetecken och 94 **s** går nedre korsarmen över den övre inskriftsraden ned till den nedre. Högra bistaven i 96 **a** är mycket kort, under det att den vänstra har normal längd. Mellan 102 **o** och 103 **a** är en **s**-runa överhoppad. Intet skiljetecken finns vid nedre radens början (framför 105 **k**), men väl vid dess (och hela inskriftens) slut (efter 123 **u**). Bistaven i 115 **a** står i botten av en djup urgröpning och har därför blivit flack och grund; dock tydlig med borrhål i ändarna. 122 **i** kan knappast ha haft en **k**-bistav, även om avståndet till 123 **u** är påfallande stort. Då bistavarna i 84, 105, 111 **k** liksom i 101 **f** i raden ovanför äro mycket tydliga, är det svårt att tro, att en **k**-bistav skulle ha varit så grunt huggen, att den sedermera har helt vittrat bort. I ordet 120–123 **suIU** är sålunda en **k**-runa överhoppad, så mycket mer anmärkningsvärt, som här har funnits gott utrymme för en runa eller ett par. Det är troligen anledningen till att ristaren här har satt till ett **:** för att fylla utrymmet, mot sina vanor i övrigt. I 123 **u** finns en jämn, rund fördjupning, säkerligen naturlig.

Tre gånger har ristaren hoppat över en runa: i 65–68 **s[u]iku**, 98–104 **roþfo[s]ar**, 120–123 **sui[k]u**. Det är anmärkningsvärt därför, att han synes ha med stor noggrannhet beräknat utrymmet inom runbanden. Runorna stå mycket jämnt, med lika mellanrum, vilket vittnar om en omsorgsfull plan. Säkerligen har alltsammans varit uppritat med färg, innan det högs in. Att de tre felen då ha kunnat undgå honom, förefaller egendomligt.

G. Wallin 1751: 35–42 **iftir : syn**, 51 **i**, 65–76 **siku : blakumen**; skiljetecken : efter 83 **u**; 87–93 **hailrin**, 98–104 **roþfosar :**, 120–123 **suik**. Wallin tolkar inskriften: »Roduislus et Rodalfus erigi curarunt Lapides

filiis tribus; hunc in memoriam Rodfosi, quem sub egressu impie sustulerunt prædones Africani (sive Mauri). Deus medeatur animæ Rodfosi: Deus eum perdat, qui hunc perdidit.» Wallin har ej uppfattat, att *pau* anger att 11–16 **ropalf** är ett kvinnonamn, modern till de tre söner. 69–76 **blakumen** »Blackmanni», negrer, till eng. *black* svart. Man skulle kunna förmoda, fortsätter Wallin, att Rodfos har deltagit i ett korståg till Heliga landet, möjligen det sjätte, som kejsar Fredrik II företog år 1216, och att han har blivit dödad på vägen i strid med afrikanska sjörövare.

Hilfeling 1801: 35–42 **eftir : sy**, 51 **e**, 65–76 **siku : blakumen**; skiljetecken : efter 83 **u**; 87–93 **hialbin**, 98–104 **ropfosar :**, 120–123 **suku :**.

N. H. Sjöborg 1824: »Honom sveko de mörkbruna folkslagen (Blåmän, Saracener, Morer, Hunner, Tarterer, Afrikanska sjörövare etc.) ... Denna sten lär vara vid pass af år 1229.» Sjöborg förmodar nämligen, liksom Wallin, att Rodfos har varit med »uti 6:te korståget, som Kejsar Fredrik den andre anförde mot Saracenerna år 1228». »Har en präst uppsatt denna inskrift och slutat med denna önskan, så har vänskapen och hämden kommit honom att fullkomligen glömma sin Christendom.»

N. J. Ekdahl 1826 har närmast efter Wallin och Hilfeling läst inskriften: 35–42 **eftir : si**, 51 **e**, 65–76 **siku : blakumen**, 77 **a**, 87–104 **hialbi ... sial : ropfosar**, 115–116 **ir**, 120–123 **suar :**.

L 1592 har supplerat 35–46 **eftir : synir : pria :**. Liljegren (*Runlära*, s. 134) förmodar, att **blakumen** avser »Blekingsboer».

P. A. Säve 1852: »Stenen stod tillförne utanför s. kyrkoväggen i solbaset, hvadan stundom runorna (som hafva djupa punkter i streckändarna) äro förbrända och otydliga ... Den stora nertill antydda lösa biten är dock lyckligtvis ej betydligt skadad i brottet. Uti sista ordet af undre tvärraden • **suir** : finnes icke något **k**.» 35–42 **eftir : sy**, 51 **e**, 65–76 **siku : blakumen**, 77 **i**, 87–93 **hialbin**, 98–104 **ropfoar** (S 89 felaktigt **ropfoar**), 115–116 **ar**, 120–123 **suir** :. Av ornamentiken har Säve icke lyckats se mycket.

Carl Säve (S 89) har granskat inskriften år 1852, tydligen i sällskap med brodern. Han anmärker: »*hialpin* borde varit *hialpi*. — Ordet *swiku* förekommer 2 ggr på två olika sätt felstaddt: **siku** och **suir**». Till inskriften ger Säve följande kommentar: »Man ser, att föräldrarna Rodvisel och Rodalf varit kristne, och således är stenen yngre än år 1030, ifall ej kristne funnos på ön redan före k. Olofs ditkomst; men af den hedniska hämndebön, som slutar inskriften, ser man lika tydligt, att de voro 'illa kristne', såsom det på den tiden kallades. Här af kan man då kanske också sluta, att stenen icke kan vara mycket yngre än den nyss omtalade N:o 82 [Stenkumla], hällst språket på bägge är fullkomligt det samma. Detta bestyrkes dessutom äfven deraf, att denne Rodfos vardt dräpen i Vallakiet eller sviken af Blackomän på utfärden, och således på väg till Miklagård. Detta var också just ett århundrade, då resorna dit måtte hafva varit talrikare än eljest, emedan Nordboarne i höfdingen för Kyrialax' varingar just då egde en så storfräjdad landsman som Harald Sigurdsson, den sedermera så berömde konung Harald hårdråde i Norge. — Till samma tidsskede höra utan tvifvel också de öfriga uppräknade runstoderna [d.v.s. S 17 Hangvar, S 82–83 Stenkumla, S 84 Hogrän, G 135 Sjonhem, S 97 Mästerby, G 110 Tjängvide, G 80 Linde och G 77 Levide].» Carl Säve är den förste, som riktigt har uppskattat Sjonhem-stenarnas ålder, och hans bedömning av de s. k. »runstoderna» (d.v.s. runstenarna med bildstensform) är måhända hans viktigaste insats i den gotländska språkhistorien och runforskningen.

G. Stephens (1884) tolkar inskriftens slut: »Him swake (betrayed, murdered) Blackimen (= Wallachians) in his out-fare (outward-journey? to Greece, or to the Holy Land)».

A. Norens läsning av inskriften (1904) vilar på meddelanden av S. Söderberg och O. v. Friesen, som personligen hade granskat runstenen. Han översätter (1904) inskriften: »Rodhwisl und Rodhalf sie liessen steine errichten nach ihren drei söhnen; diesen nach Rodhfos. Ihn hinterlisteten die Walachen auf der reise ins ausland. Gott helfe der seele des Rodhfos! Gott verlasse diejenigen, welche gegen ihn treulos waren!»

O. v. Friesen 1924: 35–42 **eftir : sy**, 51 **e**, 65–76 **siku : blakumen**, 77 **i**, 98–104 **ropfoar**, 115–116 **ir**, 120–123 **suir**.

A. Ruprecht 1958: »Roðvisl und Roðælf, diese (Eheleute) liessen die Steine errichten nach [ihren] drei Söhnen; diesen nach Roðfos; ihn erschlugen heimtückisch Walachen auf [seiner] Auslandsfahrt. Gott helfe

der Seele Rodfos'! Gott bringe um, die ihn heimtückisch umbrachten.» »Rodfos' Tod in der Walachei ist wahrscheinlich ein Indiz für die Benutzung der Handelsstrecke Weichsel-Bug-Dnjeestr durch Gotländer.»

Inskriften har med klar beräkning komponerats så, att den yttre runslingan upptages av själva minnesorden; runorna stå, såsom nämnt, med mycket jämna avstånd från varandra. De vågräta inskriftsbanden på stenens mitt innehålla tillägg, två önskesatser.

Rodvisl och hans hustru Rodälv ha låtit resa minnesstenar efter sina tre söner, som alla ha dött före föräldrarna. Detta är den första stenen. Den står här efter Rodfos, den äldste sonen. Han blev svekfullt dräpt utomlands, av valakiska män. Gud hjälpe Rodfos' själ! Gud vise ingen nåd mot dem, som dräpte honom i försåt!

Verbet *svika* (isl. *svíkia* el. *svíkva*, *sveik*, *sviku*, *svikinn*, fsv. *svika*, *svēk*, *sviku*, *svikin*) förekommer i rätt många runinskrifter: U 130 Nora: *Hann varð svikvinn a Finnæði* »Han blev försåtligt dräpt på Finnheden»; U 954 Söderby: *En Sassurr drap hann ok gærði niðingsverk, sveik (seik) felaga sinn* »Och Sassur dräpte honom och gjorde niðingsverk, svek sin följesman»; U 1028 Lena: *kuþ suiki · þa ir ha suiku Gud sviki þa, ex hann sviku*; U 1148 Älvkarleby: *Hann vas svikinn ...*; Sm 92 Björkö: *suikui · kuþ · þn · ir ... : uk : at : fiarui Sviki Gud þann, ex [hann sveik] ok at fiorvi ...*; DR 387 Vester Marie kyrka (Bornholm): *Skogi svek saklausan* »Skoge svek den oskyldige». Infinitiven *syika* förekommer i en inskrift på väggen i Guldrupe kyrka (G 128). Därtill komma ytterligare fyra fall, där själva läsningen är osäker, men där man har förmodat olika former av verbet 'svika'. S. Bugge har läst en del av inskriften på Tjängvide-stenen G 110: r. 32–39 *sikuifar*, och för detta har E. Brate föreslagit tolkningen *sviku i far* »sveko på resan»; han har fått anslutning av A. Noreen och O. v. Friesen (se ovan s. 198). Enligt S. Bugge (*Runverser*, s. 69 f.) också i U 614 Torsätra: *hnsiok* skulle vara en »graphisk Omsætning» för *han suiko*, och inskriftens senare del skulle ha meddelat, att *Hann sviko uti, þa þæir gíald toku a Gutlandi* »Honom sveko de ute, då de togo gäld på Gotland»; en liknande omställning av runor antager Bugge i DR 37 Egtved (Jylland): »*isuku* för *suiku*. M. Olsen har supplerat ett stycke i den längre inskriften i Vinje kyrka (NIyR 171): *sæl er sa er su --- ... altri Sæll er sá, er sviki ... aldri* »Lyckelig er den som sviker ... aldri».

Också om ett par urnordiska runinskrifter har man förmodat, att de handla om svek och förräderi. Magnus Olsen (*ANF* 33, 1917, s. 276 f.) har så tolkat innebörden i Möjbro-stenens inskrift (U 877): *frawaradar ana haha is [s]laginar* »Fråråd är slagen på hälen (dvs. bakifrån)», han är svekfullt överfallen och dödad. Och O. v. Friesen ger en liknande innebörd åt inskriften på Rö-stenen, Bohuslän (*Rö-stenen i Bohuslän*, 1924, s. 16): *swabaharjar sairawidar* »Svavar är förrådd, sviken».

Många runinskrifter ha otvivelaktigt blivit ristade till minnet av män, som enligt de efterlevandes tro och vittnesbörd ha omkommit genom svek och förräderi. Det är naturligt, att frändernas sorg och harm har tagit sig uttryck i minnesorden. De böra ställas vid sidan av de mångdubbelt flera stenar, som ha blivit resta över män, som blevo dräpta i strid: *Hann var drepinn a Finnlandi* U 582; *Es vas austr með Ingvari drepinn* U 654; *Varð uti drepinn i Kalmarna sundum, foru af Skanoy* Sö 333; *Hann drapu norrmenna a knærri Asbiarnar* U 258 o. dyl.

Dråp genom svek, i bakhåll, i förräderi, utan att den dödade fick försvara sig och falla i öppen strid, var ungefär detsamma som mord. En uppländsk runinskrift omtalar, att Björn har låtit resa stenen *æftir Styrbiorn, sun sinn myrðan* »efter Styrbjörn, sin svekfullt dödade son» (U 691 Söderby). Svek var niðingsverk, så som det uttryckligen står på Söderby-stenen. Härom handlar balken om urbotamål i Västgötalagarna (*Svenska landskapslagar* 5, 1946, s. 70 f., 247 f.; jfr även R. Pipping i *Studier i nordisk filologi* 35, 1948, s. 59 f., 65).

Rodfos hade blivit svekfullt dräpt i främmande land, långt borta från hemmet. Det gjorde sorgen tung att bära. Hans dråpare voro okända, oåtkomliga för hämnaden och straffet. Men föräldrarna visste, säkerligen genom följesmän till sonen, vilka hade undkommit, var dråpet hade skett. 69–76 **blakumen** bör vara ett folknamn. Det är formellt en sammansättning med efterleden *-mænn* pl. Det kan knappast återge något annat än folknamnet valacker, såsom redan Carl Säve har antagit. Detta är som bekant en beteckning för den romaniserade och latinspråkiga befolkningen i nuvarande Rumänien, forntidens Dacien. Namnet har en slavisk

form, med ett suffix *-k-* avlett på folknamnet germ. **valha-* (pl. **valhōz*, isl. *valir* pl.), germanernas beteckning på keltiska och italiska (romerska) folk i söder. Med slav. *valak-* kan jämföras germ. **valhiska-*, varav ty. *welsch*. Uddljudet i det främmande *valak-*, *vlak-* har i forngutniskan ersatts med *b-*. Namnet är f. ö. icke belagt i de nordiska fornspråken.

Uttrycket *i utfaru* förekommer endast här, men det kan jämföras med många inskrifters *uti: a landi ok i liði uti* Sö 338 Turinge, *Hann fors uti með alla skipan* U 349 Odenslunda, *Hon vill austr fara ok ut til Jorsala* U 605 Stäket, *Fear aflaði uti i Grikkium* U 792 Ulunda, *sum for til Girkia ut* U 922 Uppsala. Isl. fno. *útfor* f. och *útferð* f. brukas kanske mest om en resa från Norge till Island, men också (särskilt i lagarna) om ledningsfärd (*útfararbakkr*, *-leiðangr*) och om pilgrimsfärd, särskilt till det heliga landet (*Útfarardrápa*, *-saga*). Det är bildningar till verbet *fara út* dels från Norge till Island, dels till avlägsna länder, särskilt Jerusalem (jfr ovan U 605). Sjonhem-stenens *i utfaru* kan avse antingen en köpmansfärd eller en pilgrimsresa; i båda fallen gick den österut till länderna vid Medelhavet och Svarta havet. Att färden gick genom valackernas land, där Rodfos mötte sitt öde, visar, att gotlänningarnas handel vid denna tid åtminstone delvis gick i den gamla handelsvägen genom Polen: Weichsel-Bug-Dnjestr.¹

Om dativformen på *-u* i *utfaru*, av *utfar* f. (isl. *útfor* f.) se A. Noreen, *Altschwedische Grammatik* (1904) § 399: 3. — Carl Säve anmärker om 87–92 **hialbin**: »borde varit *hialpi*»; han uppfattar sålunda **hialbin** som ett fel. De normala formerna i pres. konj. äro sg. *hialpi*, pl. *hialpin* (A. Noreen, *Altschwedische Grammatik*, 1904, § 564). Formeln *Guð hialpi* är välkänd från ett stort antal runinskrifter. S. Bugge (*ATS* 5, 1878, s. 25, 145) har emellertid framhållit, att det dock finns flera inskrifter, utom Sjonhem-stenen, med formen *-in*: **guþ : hialbin** (U 56 Glia, U 272 Hammarby, U 971 Eke, Sö 138 Aspa); exemplen äro alltför många för att kunna förklaras som felskrivning eller missförstånd. L. F. Löffler (ib. s. 145) vill förklara flertalsformen efter ordet *Guð* som en rest av hedniskt språkbruk, då *guð* var pluralt (liksom i Äldre Västgötalagens edsformel). Då *-in* därjämte förekommer ett par gånger efter *Kristr*, beror det enligt Löffler på »falsk analogi» efter *Guð*: *Kristr hialpin* U 41 Kumla och *Kristr lettin* U 1039 Bräcksta. Så även S. B. F. Jansson i *Boken om Gotland* 1 (1945), s. 442.

kuþ : suiki : þa : ar : han : sui[k]u: Detta är en formel, som ordagrant lika förekommer även i ett par andra inskrifter, i Uppland: *Guð sviki þa, er hann sviku* (U 1028), i Småland: *Svikvi Guð þann, er [hann sveik]* (Sm 92). Vid sidan av den fromma bönen för den döde sonens själ möter här en bön om vedergällning. Den för forntida rättskänsla så naturliga hämndtanken har trängt sig fram och tagit sig uttryck i en kristen bön om hämnd. Gud vise ingen nåd mot dem, som sveko honom. Ett nidingsverk var urbotat.

Om namnen se nedan G 136.

135. Sjonhems kyrka. Nu i Gotlands Fornsal.

Pl. 84, 85.

Litteratur: L 1593, S 90. G. Wallin, *Runographia Gothlandica* (1751), s. 143; N. R. Brocman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 148 f.; C. G. Hilfeling, *Resejournal* 1801 (F m 57: 10), s. 114; N. H. Sjöborg, *Samlingar för Nordens fornälskare* 2 (1824), s. 57 (med Pl. 59, fig. 228); *Kyrkoinventarium* 1830 (ATA); J. G. Liljegren, *Runlära* (1832), s. 134; P. A. Säve, *Reseberättelse* 1852 (ATA), nr 5; H. Hildebrand i *VHA* Akad:s Månadsblad 1887, s. 185 f.; H. Pipping, *Runinskrifter undersökta* år 1902 (ATA), nr 19, Om runinskrifterna på de nyfunna Ardre-stenarna (1901), s. 57 f.; F. Nordin, *Till frågan om de gottländska bildstenarnas utvecklingsformer* (i: *Studier tillägnade O. Montelius*, 1903), s. 153; A. Noreen, *Altschwedische Grammatik* (1904), s. 495; O. Montelius, *Svenska runstenar om färder österut* (i: *Fornvännen* 1914), s. 95, 121; O. v. Friesen, *Anteckningar* 1924 (UUB); F. Plutzar, *Die Ornamentik der Runensteine* (1924), s. 84, 105; S. Lindqvist, *Gotlands bildstenar* (i: *Rig* 1933), s. 98, *Gotlands Bildsteine* 1 (1941), s. 52 f., 95, 2 (1942), s. 111 f., *Bildstenarna i fornsalen* (i: *Gotländskt arkiv* 14, 1942), s. 16, 24; S. B. F. Jansson, *Gotlands runinskrifter* (i: *Boken om Gotland* 1, 1945), s. 147, 150, *The Runes of Sweden* (1962), s. 32; *Sveriges kyrkor*: Gotland Bd 4: 3 (1952), s. 318.

¹ A. Ruprecht, *Die ausgehende Wikingerzeit* (1958), s. 36, 164; S. Mews, *Gotlands Handel und Verkehr bis zum Auftreten der Hanse* (1937; diss. Berlin 1931); H. Arbmán, *Svear i österviking* (1955), s. 97 f.